

OG‘ZAKI NUTQNI RIVOJLANTIRISHDA OTA-ONALAR ROLI.

Tursunova Saida Isakovna

Termiz davlat pedagogika instituti Boshlang‘ich ta‘lim matematika kafedrası Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.

Choriyeva Shohista Chorshanbiyevna, Rahmonova Ozoda Rahmatovna

Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi 4-kurs talabalari

Anatatsiya: Mazkur maqolada bolalar og‘zaki nutqining rivojlanishida ota-onalarning o‘rni va ahamiyati tahlil etiladi. Bola nutqi ilk navbatda oilaviy muloqot orqali shakllanishi, bu jarayonda ota-onalarning to‘g‘ri nutqi, mehri muomalasi va faol ishtiroki hal qiluvchi rol o‘ynashi ilmiy-nazariy hamda amaliy jihatdan asoslab berilgan. Shuningdek, maqolada nutqiy muhit yaratish, kitob o‘qish, so‘z o‘yinlari va ijobiy rag‘batlantirishning bola nutqiga ta’siri haqida tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: og‘zaki nutq, bola nutqi, ota-onalar roli, muloqot, til rivoji, nutqiy muhit, pedagogik tarbiya.

РОЛЬ РОДИТЕЛЕЙ В РАЗВИТИИ УСТНОЙ РЕЧИ.

Термезский государственный педагогический институт Кафедра математики в начальном образовании Доктор философии (PhD) по педагогическим наукам, и.о. доцента **Турсунова Саида Исаковна**

Учащиеся начальных классов - **Чориева Шохиста Чоршанбиевна, Рахмонова Озода Рахматовна.**

Аннотация: В статье анализируется роль и значение родителей в развитии устной речи детей. Научно, теоретически и практически обосновано, что речь ребёнка формируется, прежде всего, через семейное общение, и что правильная речь, ласковое обращение и активное участие родителей играют в этом процессе решающую роль. В статье также даны рекомендации по влиянию создания речевой среды, чтения книг, словесных игр и позитивной стимуляции на речь ребёнка.

Ключевые слова: устная речь, речь ребёнка, роль родителей, общение, развитие речи, речевая среда, педагогическое образование.

THE ROLE OF PARENTS IN THE DEVELOPMENT OF ORAL SPEECH.

Termez State Pedagogical Institute Department of Mathematics in Primary Education Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences,
Acting Associate Professor **Tursunova Saida Isakovna**
4th-year students of the primary education department **Choriyeva Shohista Chorshanbiyevna, Rakhmonova Ozoda Rahmatovna.**

Abstract: This article analyzes the role and importance of parents in the development of children's oral speech. It is scientifically, theoretically and practically substantiated that a child's speech is formed primarily through family communication, and that the correct speech, affectionate treatment and active participation of parents play a decisive role in this process. The article also provides recommendations on the impact of creating a speech environment, reading books, word games and positive stimulation on a child's speech.

Keywords: oral speech, child's speech, role of parents, communication, language development, speech environment, pedagogical education.

Kirish. Bola nutqi uning fikrlash qobiliyati, aqliy rivojlanishi va ijtimoiy hayotga moslashuvi bilan chambarchas bog'liq. Inson ilk bor tilni oilada, ya'ni eng yaqin kishilari - ota-onalari bilan muloqot jarayonida o'rganadi. Shu sababli og'zaki nutqni rivojlantirishda ota-onalarning o'rni beqiyosdir. Bola qanchalik erta va to'g'ri nutqiy muhitda ulg'aysa, uning fikrlash, o'qish va o'rganish salohiyati shunchalik yuqori bo'ladi.

Asosiy qism:

1. Ota-onalar tomonidan nutqiy muhit yaratish.

Bolaning nutqi tabiiy muloqot jarayonida rivojlanadi. Oilada ota-onalar tomonidan yaratilgan nutqiy muhit - bolaning tili, talaffuzi va so'z boyligining shakllanishida hal qiluvchi omildir. Bola bilan tez-tez suhbatlashish, kundalik hayotdagi har bir voqeani so'z bilan izohlash, predmet va harakatlarni nomlab berish uning nutqini boyitadi. Masalan, "Bu olma, u qizil", "Keling, nonushta qilamiz", kabi gaplar bola nutqiy rivoji uchun tabiiy dars vazifasini bajaradi.

2. Muloqot va tinglash madaniyati.

Ota-onalar bola bilan muloqotda sabrli bo'lishlari, uni diqqat bilan tinglashlari zarur. Bola so'zlaganda uni to'xtatmaslik, fikrini to'liq bayon etishga imkon berish —

ogʻzaki nutqni mustahkamlashning muhim shartidir. Shuningdek, notoʻgʻri aytilgan soʻzlarni tanbeh bermay, yumshoq tarzda toʻgʻrilash kerak. Shunday qilinsa, bola oʻz fikrini erkin va ishonch bilan ifoda etishga oʻrganadi.

3. Kitob oʻqish va ertak aytishning ahamiyati.

Bolaga kitob oʻqib berish, ertak va hikoyalar aytish uning soʻz boyligini kengaytiradi, tasavvurini rivojlantiradi va nutqini ifodali qiladi. Ota-onalar har kuni bolalari bilan birgalikda qisqa ertak yoki sheʼr oʻqib, keyin uning mazmunini muhokama qilsalar, bola hikoya qilishni, mantiqiy izchillikda soʻzlashni oʻrganadi. Bu nafaqat nutqni, balki tafakkurni ham rivojlantiradi.

4. Oʻyin, sheʼr va qoʻshiqlarning roli

Soʻz oʻyinlari, topishmoqlar, sheʼr yodlash va qoʻshiqlar kuylash - nutq rivojining eng samarali usullaridan biridir. Bunday mashgʻulotlar bolaning talaffuzini toʻgʻrilaydi, xotirasini mustahkamlaydi va soʻz boyligini oshiradi. Ayniqsa, ota-onalar bilan birgalikda oʻynaladigan oʻyinlar bolaning muloqotga boʻlgan ishonchini kuchaytiradi.

5. Ota-onalar nutqi - eng muhim namuna.

Bola kattalarning nutqini takrorlab, ularning ohang va uslubini oʻzlashtiradi. Shu bois ota-onalar oʻz nutqlariga eʼtiborli boʻlishlari, adabiy tilda, toza va madaniyatli soʻzlashlari zarur. Qoʻpol soʻzlar, sheva yoki notoʻgʻri talaffuzlardan foydalanish bola nutqining buzilishiga sabab boʻlishi mumkin.

6. Ragʻbat va ijobiy muhitning ahamiyati

Har bir yangi soʻz yoki ifoda uchun bolaning muvaffaqiyatini eʼtirof etish, uni maqtash va ragʻbatlantirish lozim. Ijobiy baho bolaning oʻziga boʻlgan ishonchini oshiradi, uni yanada faol muloqotga chorlaydi.

Amaliy tavsiyalar:

Ota-onalar bolalarining ogʻzaki nutqini samarali rivojlantirish uchun quyidagi tavsiyalarni muntazam amalga oshirishlari maqsadga muvofiqdir:

Har kuni muloqot qilish

Bola bilan har kuni kamida 15-20 daqiqa davomida samimiy suhbat qurish kerak. Suhbat mavzusi bolaning kundalik hayotiga yaqin boʻlsin - bogʻchadagi voqealar, doʻstlari, oʻyinlari yoki sevimli multfilmlari haqida soʻrash.

Tovush va soʻz oʻyinlari oʻynash

“Kim tez aytadi?”, “Bu nima?”, “Soʻzni davom ettir” kabi oʻyinlar nutq faoliyatini ragʻbatlantiradi. Bu usullar bolaning eʼtiborini, eslab qolish qobiliyatini va talaffuzini mustahkamlaydi.

Bola bilan birgalikda ijod qilish.

Birgalikda rasm chizish, o'yinchoqlar yordamida kichik hikoyalar to'qish, ertak qahramonlarini jonlantirish orqali bola o'z fikrini ifodalashni o'rganadi.

Kitob burchagini tashkil etish.

Har bir oilada bolaning yoshiga mos kitoblar jamlanmasi bo'lishi lozim. Ota-onalar bu kitoblarni birgalikda o'qib, ularning mazmuni haqida suhbatlashsalar, bu bola nutqining tabiiy ravishda rivojlanishiga yordam beradi.

Ko'rgazmali vositalardan foydalanish.

Rasmlar, kartochkalar, predmetli o'yinlar, interaktiv plakatlar yordamida bola so'zlarni ko'rib, eshitib va takrorlab o'rganadi. Bu usul xotira va nutqni bir vaqtning o'zida faollashtiradi.

Bolaning hissiy holatiga e'tiborli bo'lish.

Bola o'zini erkin, xavfsiz va mehrlil muhitda his qilganida, nutqi tabiiy va faol rivojlanadi. Shuning uchun ota-onalar bolaning so'zlash jarayonida uni qo'llab-quvvatlashlari, tanqid o'rniga rag'bat berishlari kerak. Ota-onalar bolaning nutqiy rivojlanishida nafaqat tarbiyachi, balki namuna va yo'l boshchi sifatida muhim o'rin tutadi. Bola kattalarning nutqini kuzatadi, eshitadi va o'zlashtiradi. Shuning uchun har bir ota-ona o'z nutq madaniyatiga e'tibor berib, bola uchun ijobiy til muhitini shakllantirishi zarur. Maktabgacha yosh davrida o'rnatilgan bu nutqiy asoslar keyinchalik bolaning:

mantiqiy fikrlashi, o'qish va yozishga tayyorgarligi, ijtimoiy moslashuvi, hamda shaxsiy o'ziga ishonchining shakllanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Demak, og'zaki nutqni rivojlantirish ota-onalar uchun shunchaki til o'rgatish emas, balki bola tafakkurini, muloqot madaniyatini va shaxsiy barkamolligini tarbiyalash demakdir.

Xulosa: Oilada yaratilgan mehrlil, toza va boy nutqiy muhit bola tafakkurining ildizidir. Ota-onalar farzandlariga to'g'ri nutq namunasi ko'rsatib, ular bilan har kuni suhbatlashsalar, bu jarayon tabiiy ravishda bola nutqining o'sishiga xizmat qiladi. Shunday qilib, og'zaki nutqni rivojlantirishda ota-onalarning faol ishtiroki - kelajakda savodli, muloqotga ochiq, fikrini aniq ifodalovchi yosh avlodni tarbiyalashning eng muhim kafolatidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayeva, M. Bola nutqini rivojlantirish metodikasi. - Toshkent: O'qituvchi, 2020.

2. Rahmonova, N. Maktabgacha ta'limda til va nutq tarbiyasi. - Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Maktabgacha ta’lim tizimini rivojlantirish konsepsiyasi to‘g‘risida”gi PQ–4312-son qarori.

4. Пономарева, Л. И., & Турсунова, С. И. (2023). Теоретические основы проблемы обучения младших школьников элементам рассуждения в процессе знакомства с художественными произведениями. Вестник Шадринского государственного педагогического университета, (2 (58)), 53-59.

5. Турсунова, С. И. (2022). Педагогические основы национализации школьного образования. ТГПИ. 2022 год.

6. Турсунова, С. И. (2024). Развитие словесного творчества младших школьников на уроках литературного чтения. Проблемы современного педагогического образования. Сер.: Педагогика и психология.-Научный журнал:-Ялта: РИО ГПА, (82), 284-287.

7. Tursunova, S. I. (2024). SCIENTIFIC THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE FORMATION OF ORAL SPEECH IN ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS. World of Scientific news in Science, 2(6), 137-143.

8. Isakovna, T. S. Linguistic-methodological problems of the development of oral speech in primary classes of national schools. Teacher of the Department of Primary Education, Termiz State Pedagogical Institute.

9. Tursunova, S. I., & Raxmatullayeva, F. A. (2025). MATN TURLARI, ULARNING O ‘ZIGA XOS JIHATLARI. Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 5(3), 602-607.

10. Tursunova, S. I. (2025). BOSHLANG‘ICH SINIF DARSLIKLARIDA PUNKTUATSIYAGA OID BERILGAN MATERIALLAR TAHLIL QILISH. ACUMEN: International journal of multidisciplinary research, 2(1), 342-347.

11. Bahodirovna, C. Z., & Tursunova, S. I. (2023). ON THE EXAMPLE OF RUSSIAN EXPERIENCE IN CREATING PRIMARY SCHOOL TEXTBOOKS. International Journal of Pedagogics, 3(04), 1-11.

12. Tursunova, S., & Kh, T. M. (2023). REGARDING THE DEVELOPMENT OF LINGUISTIC COMPETENCES IN PRIMARY EDUCATION. International Journal of Pedagogics, 3(04), 12-20.

13. Tursunova, S. (2023). REASONS FOR CHOOSING MODELS OF EXTRACURRICULAR ACTIVITIES FOR THE DEVELOPMENT OF ORAL SPEECH OF PRIMARY SCHOOLCHILDREN. Science and innovation, 2(B11), 262-266.